

32. Quinion M. – ee. A schizophrenic suffix explored. <http://www.worldwide-words.org./2001>.

Summary

The article deals with some peculiarities of the functioning of suffixation in scientific texts in Economics, Jurisprudence and Medicine.

It has been found out that some suffixes are used in specific context but not all of them form terms. It should be mentioned that studying suffixation specificity in scientific style plays an important role in the process of learning terminology.

УДК 811. 131. 1: 811. 161. 2: 81'38

МОТИВАЦІЙНА ОСНОВА ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ІТАЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Макарова О. С.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із науковими завданнями. У процесі мовної та когнітивної еволюції заслуговує на увагу таке поняття як «внутрішня форма», що виражає сукупність двох лінгвістичних явищ: співвідношення твірної і похідної основи та ознаку, яка пояснює вибір звукової оболонки, тобто ознаку, покладену в основу вибору назви та «мотивованість», які тісно пов'язані між собою [4 : 174].

В аспекті номінації проблема дослідження мотиваційних механізмів на вербальному та когнітивному рівні та визначення мотиваційної основи між змістом і формою слова є однією з найбільш складних і дискусійних у сучасному мовознавстві [7].

Проблема вмотивованості або, навпаки, довільності зв'язку між змістом і формою слова розглядається від античної філософії до наших днів. Відома дискусія Платона про те, чи імена даються речам «за природою» останніх, чи «за угодою» між самими мовцями [5 : 402]. Для того, аби наблизитися до коректного її розв'язання, необхідно відокремити тлумачення цих понять: *мотивованість*, *мотиваційна основа* та *внутрішня форма слова* від цілого ряду суміжних термінів і явищ.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Мотивація була об'єктом вивчення вітчизняних та зарубіжних мовознавців та розглядалася під різними кутами зору. Так, зокрема у формально-структурному аспекті (В. Звєгінцев, О. Смирницький), семантичному (Г. Винокур, Т. Черданцева), структурно-семантичному (О. Селіванова, О. Земська, І. Улукханов, В. Лопатін, О. Блінова, Н. Клименко та ін.).

Дискусійним питанням є дефініція мотивації. Різні тлумачення цього поняття відмінні як стрижневим поняттям, покладеним в основу, так і аспектом, який воно охоплює. Ключовими словами дефініції мотивації обрано процес, результат або явище. Поряд із мотивацією у лінгвістиці функціонують терміни «мотивованість», «мотивування», «мотивація». На думку українського мовознавця О. Селіванової ці терміни звичайно ототожнюються з мотивацією, але їх існуванню ускладнює проблему у науковому обігу й не вносить нічого нового до аналізу мотиваційних відношень [6 : 480]. Під мотивованістю у мовознавстві розуміють: 1) відповідність значення слова до його звучання; 2) структурно-семантичну властивість слова, що дає змогу створити раціональні зв'язки та звукову оболонку слова на основі їх лексичної й структурної зіставленості; 3) співвідношення між внутрішньою формою та лексичним значенням мовних одиниць [4 : 174].

Однак, російський мовознавець О. Блінова тлумачила поняття мотивація, як «структурно-семантичну властивість слова, що дає змогу усвідомити раціональність зв'язку значення та звукової оболонки слова на підставі його лексичної та структурної співвідносності» [6 : 481].

Зазначимо, що термін мотивація в різні часи дослідження та в різних аспектах трактування дістає вагомий інтересу до свого об'єкту вивчення. Утім, О. Селіванова запропонувала нову концепцію мотиваційних процесів, класифікувала та описала типи мотивації, залежно від статусу мотиватора, саме такі як: пропозиційно-диктумна, асоціативно-термінальна, інтеграційно-порівняльна, модусна й змішана мотивація та розширила тлумачення поняття терміну мотивація [6 : 483-484].

Отже, мотивація – 1) у традиційному словотворі процес формування семантичного й формального зв'язку похідного слова із твірним у межах знакового коду мовної системи; 2) у теорії номінації формальний і семантичний зв'язок між словами як знаками (відносний план), що встановлюється при творенні слів; 3) у сучасній когнітивній ономазіології наскрізна у процесі творення номінативної одиниці лінгвопсихоментальна операція встановлення семантичної й формальної залежності між мотиватором і похідною номінативною одиницею (мотивованим знаком) на підставі зв'язків різних компонентів структури знань про позначуване в етнічній свідомості [6 : 481]. На нашу думку, ця позиція відкриває нові можливості для розуміння специфіки *мотивації*, *мотиваційної основи* та *внутрішньої форми слова*.

Метою статті є визначення специфіки мотиваційної основи в аспекті когнітивної лінгвістики, що зумовлює розв'язання таких завдань:

- обґрунтувати необхідність розмежування термінів мотивація, мотиваційна основа;
- проаналізувати мотиваційну основу лексичних інновацій в італійській та українській мовах.

Наукові результати. Дослідження мотиваційних змін дає змогу поглибити уявлення про еволюційні операції концептуальної та мовної картин світу, про зміну світосприйняття речей, їхнього понятійного осмислення й мовного позначення [6]. Специфічною ознакою мовного знака є непаралельність плану вираження і плану змісту, що отримало в мовознавстві назву асиметричного дуалізму мовного знака (термін С. Карцевського), коли позначувальне (позначання) прагне мати інші функції, а позначуване (значення) прагне виразитися іншими засобами [2 : 177].

Л. С. Ніколаєнко, посилаючись на Д. Болінджера, вказує, що слова утворюються не для того, щоб вилучити значення з їхніх елементів, а потім зіставляти для отримання нового смислу. Все починається саме з нового значення, а мовець шукає найкращий спосіб його позначення [3]. Саме сучасному стану української та італійської мов ЗМІ притаманні такі яскраві способи передачі слів та їхніх значень. Автори вдаються до цікавих лексичних новоутворень та семантичних переосмислень, яким характерна поняттєва місткість, емоційно-оцінна виразність, стилістична гнучкість та семантична багатогранність.

З огляду на це, розглянемо мотиваційну основу лексичних інновацій в українській та італійській мовах ЗМІ, а саме у теорії номінації та у процесі творення номінативних одиниць лінгвопсихоментальної операції, яка їм характерна.

Як відомо, кожній мові притаманна своя мовна система з певними знаками, кодами, певними схемами, моделями словотворення. Враховуючи специфіку мовного знака таку як абсолютна довільність і вмотивованість, слід погодитися з висновком шведського лінгвіста Б. Малберга, що «жоден мовний знак не є абсолютно довільним, але не є абсолютно вмотивованим» [2 : 175-176].

Отже, мотивація, як стан породження слова, якій слугує мотивувальна основа. За О. Селівановою термін *мотивувальна основа* – це твірна основа слова, що є структурною й семантичною базою для іншої (мотивованої) основи. Мотиваційна основа може бути немотивованою чи мотивованою [6 : 480].

Говорячи про мотивованість та внутрішню форму, які безпосередньо пов'язані, І. Панько зазначає, що внутрішня форма зумовлена тільки семантикою компонентів мовної одиниці. Щодо принципу зв'язку семантики твірного і похідного слів, український дериватолог В. Горпинич виділяє чотири типи мотивації. Перший тип – *метафоричний*, де похідне слово включає в себе семантичний компонент «подібного до того, кого чи що названо словом переносного значенням». Другий тип мотивації – *метонімічний*, коли похідне слово формується на базі мотивуючого й містить

семантичний компонент метонімічного змісту (перенесення за суміжністю). До третього типу відноситься мотивація *периферійна* зі звуженням чи розширенням змісту слова, що ґрунтується не на основних семах лексеми, виражених морфами, а на периферійних, які не мають морфемного вираження. До останнього, четвертого, відноситься *фразеологічний* (ідіоматичний) тип мотивації, коли одна частина семантики мотивована значеннями морфем, а інша, прирощена – позамовними факторами [6 : 482].

Враховуючи визначені типи мотивації за В. Горпиничем, а саме за принципом зв'язку семантики твірного і похідного слів, розглянемо детальніше перших два типи мотивації: *метафоричний*, *метонімічний*, які притаманні лексичним одиницям сучасного медіа-дискурсу та спробуємо визначити мотиваційну основу лексичних інновацій на прикладах з соціально-економічних, суспільно-політичних статей української та італійської періодики.

Розглядаючи перший тип мотивації, а саме метафоричний, слід звернутися до класифікації А. Чудінова, який дослідив системи метафоричних моделей в російських політичних текстах та визначив наступні три основні метафоричні моделі, які ми розглянемо детальніше на прикладах статей української та італійської періодики та проаналізуємо мотиваційну основу лексичних інновацій. Перша метафорична модель – це однотипна, яка притаманна українському та італійському медіа-дискурсу. Наприклад: «*Влада – як ГМО*», «*Вчительська робота – це театр одного актора*», «*...мова Сковороди – це свого роду шифр...*», «*ЄС вам не циганський табір*» [УМ]. «*Il Paese è sgomento, c'è disagio morale*», «*Stato-mafia, spiati tutti i pm*», «*Ma con il cellulare il servizio non va. La connessione gratuita è un caos*» [CS, LR]. Такі моделі зустрічаються частіше в назвах статей періодики досліджуваних мов. Заголовок – це елемент сильної позиції, особливий вид тексту. Він репрезентує текст, розкриває його загальний зміст, налагоджує контакт між автором та читачем, зацікавлюючи своєю тематикою чи цікавою, оригінальною структурою [1 : 174].

До наступної, другої метафоричної моделі регулярної багатозначності відносяться лексико-семантичні групи чи семантичні об'єднання, у яких семи первинного значення актуалізуються у вторинному значенні. Наприклад: «*...я просто зайшов на сайт...*», «*...після перерви робота закипіла, але в іншому руслі...*», «*...Сковорода писав так, щоб на той час не дуже в ньому колуналися...*» [УМ]; «*2012, la tv batte tutti I record con 26 milioni di spettatori*», «*...il premier attacca durante una intervista radiofonica...*» [LR].

До третьої метафоричної моделі з різними ознаками відносяться:

- антропоморфозна метафора, де аналізуються лексичні інновації, які відносяться до сфер “Анатомія і фізіологія”, “Недуги та хвороби”, “Сім'я” тощо. Наприклад: «*...люди...зондують ґрунт для можливої його участі у довиборах у Верховну Раду...*», «*...на околиці Сімферополя заклали капсулу на місці будівництва першого в Криму комплексу з переробки відходів...*», «*...золото з ... “ногами” менш ніж за дві хвилини з ломбарду винесли сейф із коштовностями...*» [УМ]; «*...I punti critici della fusione sotto la lente della*

nuova *vigilanza* sulle assicurazioni...» [LR], «Adesso Berlusconi guarisca dal *virus della mediazione* e ritrovi il decisionismo» [Pan], «...la linea del governissimo produce fortissimi *mal di pancia* anche tra i parlamentari bolognesi...» [CS];

- метафора природи – модель, джерелами якої слугують понятійні сфери тваринного та рослинного світу. Наприклад: «...скандал із *липовим* контрактом на будівництво газового терміналу...», «...*природа* нинішнього *політичного режиму* дуже хитра... демократична, ...автократична...» [УМ]; «...I tempi sono mature, le fabbriche limano I progetti: tra *orsetti intelligenti* e occhiali alla Robocor...» [LR];

- соціальна метафора, в якій досліджуються лексичні інновації, які відносяться до сфер “Війна”, “Злочинність”, “Спорт”, “Театр”: «...такі фінансові махінації *переслідують* тільки представниками опозиції...», «...на мою думку, об’єднання так званих *нішевих каналів* було б комерційно вигідним для їхніх власників...» [УМ]; «...*атака* ізраїльтян у відповідь виявилася “холостою”, тоді як київський клуб уже з гри, за 20 секунд до сирени...» [УМ]; «...*abiti larghi* e *armi di fortuna* così noi donne di New Delhi ci proteggiamo dal branco», «...il lavoro non va a *gonfie vele* per i liberi professionisti...» [LR];

- артефактна метафора, яка включає понятійні сфери “Механізми”, “Дім”, “Будівля”. Наприклад: «...політологи почали *будувати схеми* на наступну президентську кампанію...», «...протираковий союз називають 4 лютого днем *розвінчування міфів* щодо його захворювання...» [УМ]; «...tutto il resto del corpo sia un insieme di “*pezzi di ricambio*” è stata contestata da filosofi...», «...filosofi come Jonas negano che il *cervello* sia *ente supremo* di tutto il corpo...», «...il cervello sia *il supremo integratore* dell’organismo...» [LR].

Відмінною від вищезазначених моделей, за А. Чудіновим, в нашому дослідженні була визначена ще одна нова метафорична модель з ознаками гастрономічного характеру, елементами кулінарії, типових продуктів харчування для апеннінського півострова. Адже італійці надають великого значення приготуванню та споживанню їжі, що є невід’ємною частиною їх менталітету. Наприклад: «...l’esperienza è *un antipasto* preparato da qualcun altro. Si può *assaggiare* o rifiutare, e in ogni caso non bisogna consumarne troppo.non è riservato...» [CS], «...magari nelle ultime tre gare si vedrà pure Giuseppe Rossi. Sarebbe *la ciliegina su una torta* già buonissima. Oggi Pepito si è allenato ancora a parte...» [LR], «...*un prosciutto* allora era *un’ icona di ricchezza*, come può essere ora un anello di Cartier...» [LR], «...il problema delle “pressioni” del centrodestra ha riguardato anche gli altri giornali cittadini. “Tanta gente in questa città si è stesa *una grossa fetta di prosciutto sugli occhi*, ...l’ex cronista di Polis- e ha fatto finta di non vedere quello che succedeva...» [LR].

До другого типу мотивації відноситься метонімічний тип, про який ми вже зазначали раніше. Це тип мотивації, в якому похідне слово формується на базі мотивуючого й містить семантичний компонент метонімічного змісту, тобто переосмислення. Наприклад: «...у цій справі *поставлено останню*

кранку...», «...проблема торгівлі зіллям у мережі Інтернет...», «...от вийшов прокол, але нічого – завтра підніmemo ціни і все компенсуемо...», «...їхньому злочинному бізнесу потрібен дах...», «...nid гарячу руку Шевцова потрапили футболісти обох команд...» [УМ]; «...via alle panchiere separate un patentino solo per il vivaio...», «... Italia al top per il peso delle tasse...», «...le Borse brindano all'accordo USA...» [LR].

Необхідно зазначити, що функціонування метафори у публіцистичному дискурсі є досить складним явищем, яке розглядається з різних сторін, як з позицій когнітології, де метафора виступає як явище не лінгвістичне, а як ментальний феномен, в якому мовний рівень лише відображає процеси мислення так і з лінгвокультурології, відображаючи національну культуру, менталітет. Зокрема, в нашому дослідженні було визначено ще одну відмінну метафоричну модель з ознаками італійської кухні типову для країни, мову якої ми досліджуємо.

Отже, виходячи з аналізу наведених мовних ситуацій у текстах італійських та українських періодичних видань, зробимо такі висновки, щодо порівняльної характеристики мотиваційної основи лексичних інновацій. По-перше, показовим виявляється аналіз складників мотиваційної основи, що містяться в цих номінаціях. Внутрішня форма лексичних інновацій на певній стадії функціонування в мові-реципієнті мотивована лише завдяки семантичному перенесенню. По-друге, мотиваційною основою лексичних інновацій є мовно-культурний простір. По-третє, для найменування того чи іншого поняття враховано семантичні зв'язки між компонентами найменування та явищем переусвідомлення.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Коректне розрізнення *мотивації, мотиваційної основи та внутрішньої форми слова*, на нашу думку, можливо передусім на базі такої мовної одиниці, як слово, а в нашому випадку лексичні інновації, оскільки вони, на відміну від інших мовних одиниць, можуть керуватися *мотивацією* та мати яскраву *мотиваційну основу*, а саме семантичну. Лексичні інновації є засобом яскравого, образного втілення авторської думки, результатом контактування та взаємодії мов, культур, що несе в собі лінгвокультурну інформацію.

Мотивація – це наскрізна лінгвопсихоментальна операція встановлення семантичної й формальної залежності між мотиватором і похідною номінативною одиницею у процесі творення номінативної одиниці, на підставі зв'язків різних компонентів структури знань про позначуване в етнічній свідомості. *Мотиваційна основа* – це встановлення зв'язку між семантикою слова та внутрішньою формою похідних та твірних слів.

На даному етапі дослідження сучасного словотвору та нових мовних одиниць у неспоріднених мовах, а саме в італійській та українській, проблема визначення мотивації є актуальним питанням та є подальшою перспективою нашого дослідження.

Література

1. Богуславская В.В. Моделирование текста: лингвокультурная концепция. Анализ журналистских текстов. Изд. 4-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2013. – 280 с.
2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К.: Видавничий центр "Академія", 2010. – 464 с.
3. Ніколаєнко Л.С. Ніколаєнко Л.С. Мотиваційна основа аксіологічно маркованих композитних номінацій в англійській і українській мовах. Дис. канд. філол. наук: 10.02.17 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2009.
4. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: Підручник. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
5. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зябдюк М.П. Українська мова. Енциклопедія. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.: іл.
6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія.– Полтава: Довкілля-К, 2010. – 716 с.
7. Селіванова О.О. Когнітивна концепція словотворчої мотивації. Режим доступу:
http://selivanova.net/downloads/Cognitivna%20concepcia%20slovotvor_motyvaciji.doc
8. Чудинов А.П. Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991-2000). Екатеринбург, 2001. – 238 с. Режим доступу:
<http://www.philology.ru/linguistics2/chudinov-01.htm#10>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Україна молода (УМ). – 2013. – № 18 (4458); 2013. – № 33 (4473)
2. Corriere della Sera (CS). – 2011. – № 136; 2012. – № 59; 2013. – № 15. Режим доступу: <http://www.corriere.it/>
3. La Repubblica (IP). – 2013. – № 2. Режим доступу: <http://www.repubblica.it/>
4. Panorama (Pan). – 2011. – № 38 (2366).

Summary

The article deals with motivation form of English borrowings in Ukrainian and Italian languages. The research was based on the socio-political periodical texts of Ukrainian and Italian editions.